

CICLURILE TRANZIȚIEI
– O PERSPECTIVĂ EPISTEMOLOGICĂ
ASUPRA GLOBALIZĂRII –

Marin DINU

Profesor universitar doctor
Academia de Studii Economice, București

Rezumat. Particularitatea emergenței economiilor din Europa Centrală și de Est stă sub semnul unei duble ținte: ruperea de modelul economiilor planificate de tip comunist și declanșarea proceselor transformaționale spre modelul economiilor de piață de tip capitalist, pe de o parte, și angajarea în proiectul integrării în Uniunea Europeană, pe de altă parte. Ambele ținte presupun gradări ale schimbării nu doar sub impactul opțiunilor strategice pentru diferite formule de tranziție, ci și pe axa timpului, marcând adevărate cicluri ale emergenței. Distingem principial două cicluri, unul specific atingerii parametrilor de economie funcțională de piață și celălalt al începerii convergenței spre standardele modelului european de economie. Substanțial diferite ca agregare de aliniamente transformaționale, cele două cicluri sunt în continuitate, ca proces de urgență, pe traseul efectivizării rupturii de mecanismele de reglare birocratice și funcționalizării mecanismelor de reglare ale pieței coordonate. În fapt, ciclurile pot fi denumite: tranziția interioară (tranziția postcomunistă) și tranziția exterioară (integrarea în UE).

Ce factori trebuie luați în calcul la finalizarea tranziției? Există o intercondiționare a traseelor urmate în cele două cicluri? Sunt priorități pentru strategii în privința asigurării finalităților emergenței pe cele două cicluri? În ce măsură eșecurile primului ciclu reverberează în celălalt ciclu? Există un spațiu al creativității naționale în procesele integrative? Sunt câteva dintre reperele pe care încearcă să le pună în lumină studiul de față.

Cuvinte-cheie: tranziția interioară; tranziția exterioară; principiul ordonator; Era preglobală; Era globală.

Referențialele

Emergența economiilor din țările postcomuniste europene urmează un traseu cu două ancore succesive: prima, corespondentă tranziției interioare, de natură abstractă, și a doua, specifică tranziției exterioare, de natură contingentă (Dinu et al., 2007). În cazul destructurării economiei planificate de tip comunist și al structurării economiei de piață de tip capitalist s-a urmat logica de conformare la o matrice teoretică dedusă dintr-un proces istoric de câteva secole, în care dezvoltarea s-a centrat pe piață. În cazul compatibilizării cu parametrii funcționali și de performanță ai modelului european de economie evoluția urmează o traiectorie a experienței comunitare asumate concret, ca parte activă și reactivă, în timp ce se aproximează finalitatea proiectului integrativ.

Dincolo de credința în consistență întemeiată pe valorile ideale conținute de matricea abstractă a schimbării în ciclul tranziției interioare, emergența economiilor postcomuniste constituie un proces în care efectele nu sunt neapărat spontane, iar cauzele nu sunt de fiecare dată supradeterminate. Schimbarea mecanismului reglator – de la plan la piață – nu este nici liniară și nici radicală, după cum nu este nici imediată și nici completă. Concordant cu referențialele proiectelor adaptative la modernitate, schimbarea în sistemele sociale ia forma unui proces de învățare, ale cărui trăsături derivă din adevărul că natura nu face salturi. Schimbarea, ca să fie radicală, trebuie să fie supradeterminată. În absența proiecției internalizate, a actorilor raționali ai schimbării, ca și a viziunii împărtășite de o masă critică de oameni nu poate fi vorba de așa ceva. Dacă natura refuză ordonarea prin șoc, societatea, ca ordine a naturii umane, relativizează rupturile și aproximează continuitatea.

Aceste limitări amprentează și tranziția exterioară, deși în acest ciclu al emergenței obiectivele rezonază explicit cu așteptările oamenilor, existând impulsuri suplimentare mai ales pe suportul coeziunii sociale, economice și teritoriale.

Imaginea ideală a primei opțiuni și imaginea reală a celei de-a doua opțiuni generează nu doar probleme de complementaritate ce trebuie soluționate, ci și de redefinire a dependențelor care întretes viziunile.

Experiența generată de tranziția gândită pe o schemă ideală nu lasă loc inițiativei, adeseori nici în privința soluțiilor alternative. Aceasta se legitimează prin asumții, într-o fază de început chiar sub forma resurecțională a imperativului „crede și nu cerceta”.

Generarea tranziției exterioare, în varianta istorică a integrării în Uniunea Europeană, care se susține pe condiționalități de intrare, pare să elimine libertatea de alegere, în fapt propunând prin intrare un câmp nelimitat pentru libertatea de raționalizare, atât a gândirii modelului, cât și a implementării ideilor validate de experiență și acceptate prin negociere.

Supraetajarea emergenței are probleme de coerență pentru că matricile referențiale, deși sunt din aceeași clasă, au constituenți diferiți, care se mișcă într-o ordine de prevalențe diferite. Ideile testate pe o experiență contextuală ar trebui să extindă această experiență dincolo de contextul primar, în cazul tranziției interioare, iar transformarea contextului rezultat din prima etapă a emergenței ar trebui să se adapteze pe calea preluării bunelor practici – deci operând cu principiul experienței, prin încercări și erori, văzând și făcând – la un model care este, la rândul lui, în configurare.

Măsura consistenței celor două cicluri ale emergenței se face cu instrumente diferite ce țin de principii fondatoare diferite. Proiecția teoretică, pe temeiurile asumțiilor Consensului de la Washington, a tranziției postcomuniste se judecă în termenii unei ordini naturale, cu raționalitate spontană și autoreglare infailibilă. Viziunea tranziției exterioare descoperă opțiunea pentru o construcție din mers, cu schițe arhitecturale mereu corectate, cu proceduri negociate pentru testarea bunelor practici, cu sterilizarea empirică a lumii ideilor și cu vaccinarea antiutopie a lumii globale.

Consistența diferită a celor două etape ale emergenței din Europa Centrală și de Est are natură aporetică și trimite la confruntarea tot mai vizibilă a paradigmatelor în lumea de azi. Coliziunea este între principiile fondatoare:

a) al unicității explicației (Verlet, 2007) asigurate de acceptarea ordinii ierarhice – Creatorul, Ideea, Suveranul (Hegemonul) – în cazul Consensului de la Washington;

b) al relativității explicației asigurate de reperele empirice ale contextului comunitar, ca ordine funcțională în plan orizontal a competențelor cu tranzacții verticale – Actorul, Expertiza, Întregul (Comunitatea) – în cazul modelului european de integrare.

Poziționarea principială în viziunea tranziției interioare denotă opțiunea pentru o paradigmă ce susține ordinea centrifugală în care performanța este un produs al permanentizării dependențelor dintre centru și periferie pe aliniamentul gestionării puterilor. Pe traseul tranziției interioare se întâmplă alinierea unei țări la tendința tutelară a organizării unei lumi compuse din părți; întregul este suma părților care-l compun. Este ordinea rezultată din părți care aleg independența pentru a-și fructifica dependențele. Tensiunea dintre ideal – independența – și real – dependența – face ordinea de tip ierarhic. Limita evoluției acestei tensiuni sublimează ierarhia și selectează centrul. O parte tranșează în cele din urmă ierarhia prin controlul discreționar al dependențelor, își asumă rolul de centru al sistemului sub raport funcțional, deși în realitate este ierarhul absolut. Coerența explicației se realizează prin raportare la o teorie unică reprezentând viziunea-cadru, fondatoare a ordinii globale, ce aparține hegemonismului.

Prin tranziția interioară – mai ales ca reflex al modelului terapiei de șoc, în varianta sa ortodoxă, noninstituțională, o țară alege să intre într-o ordine clădită pe dependențe ierarhice. Este globalizarea subîntinsă pe principiul unicității explicației. Noi am constatat că această globalizare este o eroare logică (Dinu, 2006). Principiul ordonator pe care se autolegitimează această globalizare este cel al adversității, singurul coagulant al sistemelor ierarhice de tip top down.

Poziționarea principială în viziunea tranziției exterioare scoate în evidență opțiunea pentru dependențe funcționale dintre părți care tranzacționează permanent raționalizarea întregului. Modelul conține trasee de pertinență a omogenizării performanțelor construite pe principiul relativizării explicației pentru definirea spațiului opțional comun. Legăturile funcționale sunt testate din aproape în aproape pe planul orizontal al dependențelor, iar legăturile de competență transversală se legitimează în spațiul coeziv, de tip integrativ, al punerii în comun a suveranităților.

Gradele de performanță apărute prin extindere, mai ales spre centrul și estul continentului european, care deschide Cutia Pandorei, reprezentată de relația centru-periferie, au valoare temporală limitată prin mecanismele convergenței, ca funcție a modelului de integrare. Părțile își gestionează dependențele tinzând să imite comportamentul întregului, iar întregul se aproximează permanent cu performanțele părților în efortul lor de a acționa în spațiul de negociere a comunitarului. Coerența explicației se întemeiază pe teoria-cadru generată de principiul relativității viziunilor

asupra realității pe care o au actorii publici ca părți care își negociază interdependențele pornind de la ceea ce se aproximează a fi întregul comun. Părțile cooperează pentru competitivitatea spațiului comun, tranzacționează lărgirea și adâncirea lui, propun acțiunea convergentă în aproximarea ordinii globale.

Integrarea europeană, ca formulă a tranziției exterioare și parte a emergenței țărilor postcomuniste europene, configurează experiența sistemelor deschise de tip *bottom up*. Schimbarea ca proces de învățare stă la baza principiului ordonator al competiției armonice de natură cooperativă, ce deschide traseul fondator al globalizării, ca paradigmă întemeietoare a altei idei de ordine globală decât cea ierarhică.

Traversarea ciclurilor emergenței postcomuniste, tranziția interioară și tranziția exterioară, reprezintă, pe de o parte, închiderea experienței preglobale și, pe de altă parte, intrarea în experiența globală propriu-zisă. Înseamnă ieșirea din modelul care a premers și a desăvârșit prima modernitate și deschiderea pentru modelul celei de-a doua modernități (Beck, 2003). Prin tranziția interioară țările emergente postcomuniste au trăit la scară redusă și într-un interval de timp limitat un proces istoric care altfel ar fi durat secole pentru a se situa de partea tendinței în evoluția structurării ordinii în lume. Iar prin tranziția externă au făcut un salt direct pe creasta valului schimbării de paradigmă fondatoare a ordinii. Adică au ieșit din Era Preglobală și au intrat în Era Globală.

Există o formulă a reprezentării aliniamentelor de continuitate procesuală între cele două cicluri ale emergenței. Ceea ce se consideră îndeobște ca finalitate a tranziției interioare este eminentamente o expresie vagă, fără repere riguros măsurabile, pretabilă la deturnarea politică a constituenților ei. Aprecieră împlinirii tranziției interioare în funcție de așa-numitul statut de țară cu economie de piață funcțională este la discreția conjuncturilor subiective. În realitate nici nu se pot măcar enumera calitățile necesare și suficiente pentru a se consemna o funcționalizare a economiei de piață pe traseul transformățional ce pornește cu destructurarea economiei coordonate birocratic. Un astfel de exercițiu, dacă nu ar fi considerat gratuit, s-ar dovedi oricum inutil pentru că datorită lipsei de consistență și rigoare epistemică a instrumentelor de evaluare nu se lasă abordat rațional.

Cumva paradoxal, tranziția interioară nu se lasă închisă după reguli evaluative incontestabile. Faptul în sine are o explicație, chiar una ce ține de specificul emergenței economiilor postplanificate. Cele două

cicluri ale emergenței au o închidere comună pe care, însă, o regăsim nu măsurând finalitatea tranziției postcomuniste, ci și finalitatea unui pandant al ei, mai puțin evidențiat autonom pentru că este ascuns în paradigma tranziției exterioare ca tranziție postcapitalistă (Drucker, 1999), de care vom vorbi ceva mai jos. Încheierea tranziției în general se consemnează printr-un parametru al traseului de compatibilizare cu modelul celui de-al doilea ciclu: atingerea standardelor de nivel ce țin de convergența reală, în primul rând, pentru că este mai sensibilă percepția publică, a indicatorilor de venit. Tranziția postcomunistă se încheie odată cu realizarea convergenței reale cu modelul tranziției postcapitaliste.

Provocările

Reușita emergenței este dependentă de coagularea viziunii asupra ciclurilor ei. Dacă intrarea în emergență este supradeterminată, cu alte cuvinte este o problemă a propagării forței contextului global, finalitatea emergenței apare ca posibilă în condițiile unei rupturi epistemologice; dacă se efectivizează opțiunea pentru o schimbare de paradigmă fondatoare a ordinii în lume. Alegerea rațională țintește nu doar alternativa coexistentă în configurarea lumii, ci și paradigma care va întemeia experiența după ruptură, adică pe aceea care să-și etaleze potențialul de a subîntinde evoluția pe o traiectorie pe care problemele-limită ale vechii paradigme au rezolvare prin soluționarea problemelor specifice noii paradigme. Coexistența viziunilor creează o aporie care nu poate fi depășită de la sine fără să se modifice radical principiul întemeietor de legitimitate a unicității explicației cu principiul întemeietor de legitimitate a relativității explicației (Verlet, 2007).

Ciclicizarea emergenței în țările europene postcomuniste fiind rezultatul aderenței la o altă teorie fondatoare a ordinii în lume conține un paradox: ca să fie sigură reușita transformărilor din primul ciclu trebuie să se declanșeze transformările specifice celui de-al doilea ciclu. S-a optat pentru o schimbare ce nu poate fi finalizată decât dacă se trece la o altă schimbare ce o presupune pe prima doar pentru a o depăși. Cele două cicluri de tranziție sunt aparent continue, căci în realitate ciclul tranziției exterioare vine cu o paradigmă ce o transformă pe prima într-un caz particular pus într-un context remodelat în care își pierde definitiv potențialul de universalizare prin unicitate. Verdictul dat deja (Brzezinski, 2000) că varianta hegemonică a ordinii globale este ultima, anunțându-se sfârșitul Erei Preglobale, are legătură cu ruptura paradigmatică dintre cele două cicluri ale emergenței

țărilor postcomuniste și cu opțiunea pentru modelul european de aproximare a ordinii globale, ce vestește zorii Ereii Globale.

Așa se explică de ce modelele urmate în cele două etape ale tranziției sunt și continuă să fie percepute drept conflictuale. Ele aduc concurența în zona viziunilor asupra ordinii în lume nu pentru că reprezintă interese diferite instrumentalizate, ci pentru că au, în ciuda tăcerii corect politice, amprente ideologice diferite. Disputa tot mai vizibilă între cele două viziuni asupra ordinii globale tinde să se acutizeze pe măsură ce relevanța opțională se schimbă în favoarea modelului european de aproximare a globalizării. La drept vorbind, suntem protagoniștii amurgului viziunii centrate pe unicitatea explicației destinată să se legitimizeze ca atare doar în sisteme ierarhice de gestionare a puterilor și – totodată – ai nașterii viziunii coagulate în jurul principiului relativității explicației care se testează empiric în sisteme deschise, cu autoorganizare (Prigogine, Stengers, 1997). În acestea, părțile își asumă competențe negociate cu vecinătăți tranzitive, gestiunea puterilor fiind expresia orizontalității participative într-un proces integrativ ce se corectează din mers.

Poziția istorică a țărilor europene postcomuniste conferă un privilegiu de a fi martore și înfăptuitoare ale unei fracturi epistemologice la nivelul teoriilor-cadru privind ordinea în lume. Pe un interval de timp extrem de scurt pentru a face veridică schimbarea de paradigmă, țările postcomuniste falsifică (Popper, 2001) teoria ordinii capitaliste după ruptura cu teoria ordinii comuniste, aproximând structurarea teoriei fondatoare a altei paradigme, eminate de consistență postcapitalistă. Dubla ruptură nu are precedent în istorie. Ea deschide o breșă în evoluția lumii care va opera ca o bornă ce marchează sfârșitul Ereii Preglobale și nașterea Ereii Globale. În interludiul dintre aceste falii se consumă precipitat atât evadarea din bucla totalitară comunistă, cât și parcurgerea traseului întrerupt de episodul comunist, adică tranziția la capitalism, ambele experiențe ținând de o eră pe cale de epuizare.

Ironia istoriei constă în faptul că abandonarea comunismului ca formulă de gestiune a puterilor este simultană cu depășirea capitalismului structurat adversativ pentru a se trece la o variantă atât postcomunistă, cât și postcapitalistă a ordinii globale. Ciclul tranziției externe, ce are forma pragmatică a proiectului integrativ european, reprezintă saltul revoluționar în mecanismele progresului și, evident, că și prefigurarea noii formule de gestionare a puterilor, cu un nou principiu ordonator, cel al

competiției armonice de tip cooperativ. Acesta este principiul fondator al ordinii globale percepută ca o altă modernitate.

Alternativa sistemelor antagonice sau adversative de gestiune a puterilor reprezintă o substanțiere specifică primei modernități, izvorâtă din proiectul iluminist și efectivizată de revoluțiile industriale și naționale. Capitalismul și comunismul au ținut trena propensiunii dependențelor în varii planuri. Îngemănarea de destin repetă experiența biblică a fraților ce au încărcat începuturile umanității cu actul extincției calculate a celuilalt. Nu există supraviețuitor unde domnește intoleranță! În plan simbolic, dubla ruptură de ordine paradigmatică prin tranziția țărilor din Europa Centrală și de Est înseamnă o recompensă morală pentru acestea; li se atribuie rolul de a trage cortina peste eșecul adversității ca principiu ordonator, de a anunța decesul fratricizilor eroi ai primei modernități, capitalismul și comunismul, ca și de a aproxima valorile celei de-a doua modernități.

Că se întâmplă aceste „minuni raționale” în această parte de lume este o certificare a credinței că după parcurgerea ambilor versanți ai Golgotei primei modernități se poate întemeia experiența schimbării ca mod de viață în care utopia este limitată, iar ingineria socială exclusă. Raționalitatea experienței (Habermas, 2000), inclusiv a discernământului individual, este fortificată de trăirea în alternativă, nu doar de raportarea teoretică, fie ea și critică. Postcapitalismul nu avea cum să apară decât acolo unde s-a trăit postcomunismul! Ieșirea din alternativă a fost pentru țările din Europa Centrală și de Est care se integrează în Uniunea Europeană renunțarea la toate formele de ordine ce țin de prima modernitate.

Străpunerile

Realitatea construcției europene a luat-o cu mult înaintea teoriei-cadru a ordinii globale. Poate fi percepută ca o insinuare a unei străpungeri a experienței prin golul teoriei. În fapt, străpungerea are valoarea unei revoluții științifice (Kuhn, 1976) care, deși este reală, nu a reușit să disloce regulile credibile ale „științei normale”. Ordinea explicată pe principiul fondator al adversității a generat obișnuințe de orientare și comodități psihice atât de puternice încât rezistă falsificării. Atât timp cât fenomenologia lumii preglobale acoperă percepția realului se refuză ca pretenție absurdă străpungerea sugerată de efectivizarea unui alt principiu ordonator și sunt minimalizate fenomenele pe care le generează.

Tranziția modului de raportare la constituția realității este o operație complicată de acreditare a propensiunii spre un alt principiu ordonator. Renunțarea la un principiu fondator de ordine globală seamănă cumva cu procesul contestării fizicii newtoniene de către fizica einsteiniană: teoria relativității generalizate, schimbând perspectiva asupra fundamentelor, a lărgit orizontul explicației și a transformat teoria gravitației universale într-un caz particular înseriat noului univers conceptual (Barrow, 1999).

Schimbarea principiilor declanșează atât la nivelul teoriei, cât și al lumii reale un proces de înglobare, care mișcă limitele explicației ca și limitele experienței, în cazul nostru societale, spre alte orizonturi, mai largi, în care sporesc puterile, inclusiv puterea de înțelegere sau de cunoaștere. Principiul competiției armonice de tip cooperativ încadrează în alte contexte, de negociere mai ales, așteptările diverse, impunând o viziune pozitivă asupra limitelor și limitărilor în care se tranzacționează discernământul individual.

Aliniamentul cel mai semnificativ al transgresării paradigmatiche specifice construcției europene îl constituie mișcarea valorilor constitutive. Distingem două tendințe: una de reîncorporare a unor valori din vechiul model și alta de testare a valorilor specifice. Mecanismele generative ale modelului european de globalizare – ca nouă experiență de ordine a lumii – este deodată evolutiv și revoluțiv. În esență, particularitatea derivă din viziunea că realul este motivul și scopul cunoașterii, iar cunoașterea decelează, dar și creează realul.

Sensul funcționării relației dintre model și fenomen este un joc de compensare între continuitate și ruptură. Dozajul respectă gradarea dificultății în procesul de învățare, primenirea paradigmatelor nefiind, până la urmă, altceva decât un proces de învățare. Timpul este o variabilă immanentă care marchează gradarea complexității sistemelor – imitând traseul antropocentric naștere, adolescență, maturitate, moarte – pe traseul simbolic: intrări, transformare, ieșiri. Evident că doar timpul subiectiv este finit (Hawking, Mlodinow, 2007). Modelul de ordine aproximat prin integrarea europeană respectă regulile sistemelor naturale deschise, cu autoorganizare. Este un model societal care favorizează resemnificarea timpilor subiectivi în spațiul conviețuirii durabile tocmai pentru că acest spațiu, fiind recreat în comun, se eliberează de adversitate.

Concilierea unui paradox între libertatea individuală și contextul social negociat, deci între principiul individualismului și principiul

comunitarismului, sfidează percepția lustruită de paradigma postmodernistă, mai ales de credința în sfârșitul istoriei (Fukuyama, 1994) prin triumful absolut al liberalismului. Modelele explicative oferite de teoriile „superbe” (Penrose, 2001) nu sunt rezultatul operațiunilor tip „tabula rasa”; modelele înglobează determinanți ai celor precedente și adaugă alții care schimbă perspectiva, lărgesc orizontul referențial, multiplică puterea de înțelegere a fenomenelor noi etc.

Valorile recuperate în modelul european de globalizare sunt în principal piața – în formula ei instituțională și democrația – curățată de aporiile corectitudinii politice. Adaugă în esență valori cum sunt: coeziunea – cu dimensiunile sociale, economice și teritoriale, comunitarismul – ferit de propensiunile masificante, guvernarea multinivel – ejectând pornirile ierarhice, convergența – anulând clivajele centru-periferie, spațiul postnațional – ieșind din tabu-ul suveranității nenegociabile, europenizarea – ca formulă de identificare cu performanța a identităților care rămân diverse etc. Modelul european de integrare se confundă cu un set de valori diferite de valorile acreditate de prima modernitate. Acestea sunt valorile celei de-a doua modernități, adică ale Erei Globale, ca timp al lumii globale.

Trebuie remarcat faptul că străpunerile modelului european de globalizare pot fi interpretate în reperiile tensiunii continuitate-discontinuitate specifică revoluțiilor științifice, de schimbare de paradigmă. În mod evident, percepția schimbării cadrului de referință, a contextului acțional primează și este evaluată ca o schimbare care înglobează tendințe reconfirmate și tendințe descătușate.

Într-un fel surprinzător, modelul european de globalizare este permisiv reconfirmării unor determinanți care au rezistat atât tranziției exterioare, de esență postcapitalistă, cât și tranziției interioare, de esență postcomunistă. Melanjarea pare contradictorie dacă analizăm după logica particulară a modelelor ce au propus ca formulă de supraviețuire valorile intermediare ale postmodernismului (Dinu, 2006). Era, trebuie să recunoaștem, o încercare a modelelor adversative de a-și păstra placenta naturală, chiar dacă cu ajutorul invențiilor postindustriale ca suport tehnic al postmodernismului.

Eșuarea naturală a amestecului artificial al determinanților pentru a autonomiza convergența sistemelor adversative pe principii exclusiv de pozitivitate (Kolakovski, 2007) nu constituie argumentul precedentei pentru atestarea valabilității paradigmei europene de globalizare. Aproximarea

europeană a globalizării nu este resuscitarea teoriilor convergenței sistemelor și orchestrarea unei noi inginerii sociale pentru că pur și simplu nu combină valorile constitutive ale modelelor anterioare de ordine și nici nu aranjează sumar principul lor ordonator. Modelul european de globalizare – ca formulă de ordine a lumii – se întemeiază pe un alt principiu ordonator – al competiției armonice de tip cooperativ – și nu al adversității.

Gândite și structurate adversativ, sistemele capitalist și comunist aveau valori constitutive care se excludeau reciproc. Sistemul lumii globale, aproximat prin procesul integrativ european, complementarizează valorile și atunci când ele aparent sunt divergente. Piața reglementată, bunăoară, nu este nici piața exclusivă a capitalismului mâini invizibile, nici decizia birocratică a planificării uniformizatoare a comunismului mâinii vizibile (a statului). Practic sunt părăsite viziunile adverse, de mecanisme de control care operează în regim de extremă. Se iese din perspectiva ideologizantă pentru a se ajunge la formula în care așteptările în legătură cu finalitatea sistemului se pliază pe cum pot fi ele satisfăcute mai bine, și nu pe ce instrumente se folosesc. Abordarea pare utilitaristă, dar oferă posibilitatea de a se ieși din contradicția ireductibilă a principiilor fondatoare de natură adversativă.

La fel, spațiul comunitar, ca rezultat al deciziei de a folosi în comun suveranitățile, de a ieși din constrângerile valorilor identitare de natura ideologiei statului-națiune, nu înseamnă o opțiune în detrimentul principiului individualist al libertății, ci funcționalizarea unui mecanism tranzacțional de echilibrare a drepturilor și responsabilităților, centrat pe prevalența discernământului individual în valorificarea regulilor naturale ale conviețuirii, în esență de împlinire a individului ca ființă socială.

Învățămintele

Pentru o țară insider a Uniunii Europene aproximarea globalizării este asumată firesc atât ca ofertă de oportunitate, cât și ca obligație istorică. Este oportunitatea de a arde etapele, fiind de partea tendinței, pentru a ajunge pe creasta valului reprezentată de noua ordine. Pentru România șansa de a fi insider într-un proces fundamental al lumii contemporane este salutară, desigur, doar dacă este valorificată ca suport al câștigurilor de modernitate (Attali, 2007). În această privință sunt câteva priorități ce ar trebui să amprenteze acțiunea de integrare în dimensiunea ei instituțională și individuală.

În primul rând, este vorba de încărcarea conștiinței publice cu viziunea specifică evoluției modelului european de globalizare care cuprinde și România. Nu există altă alternativă compatibilă cu acest scop decât de a declanșa și susține un proces de învățare a valorilor modelului, de diseminare a cunoștințelor în spațiul public și de internalizare a acestora la nivelul individual de acțiune și decizie.

Evident că nu este doar un proces pasiv de învățare, ci unul care să angajeze inițiativa inovativă de performanță și de schimbare la nivelul modelului, fiind vorba de o evoluție prin aproximare a finalității ce solicită creativitatea comunitară și individualitatea deopotrivă.

În al doilea rând, este vorba de a trata integrarea exact ceea ce este pentru România: un proiect la limită de ieșire din condiția de periferie. Asta presupune să se accelereze evoluțiile din bucla de recuperare a desăvârșirii valorilor primei modernizări, cu componentele ei semnificative de natură economică și de gestiune a puterilor, specifice tranziției postcomuniste, și să diminueze golul de potențial de convergență ca urmare a înscrierii accelerate în tranziția postcapitalistă definită de modelul european de globalizare. Într-un fel blocant, asta înseamnă ca România să traverseze deodată două proiecte începute și neterminate, să aranjeze din mers performanțele la standardele unui proiect cu o logică diferită de sistemele de ordine coagulate adversativ și producătoare de clivaje perpetue. Ingredientele culturale pentru un asemenea salt în experiență societală sunt puține sau neadecvate, ceea ce complică abordarea, determină un ritm necorespunzător în schimbare, se produc incompatibilități cu contextul.

În al treilea rând, este nevoie de definirea în regim de urgență a unui culoar de relevanță în dozarea efortului propriu de adaptare la model și a factorilor de sprijin generați pentru coeziune de către model. Forța gravitațională a modelului este absolut necesară de folosit, dar nu este suficientă pentru a menține traiectoria corectă a integrării în absența sau în puținătatea efortului propriu, a impulsului inerțial susținut de voința de integrare. Asta înseamnă a înțelege intrarea în modelul european de globalizare ca un proiect asumat coerent pentru trecerea la a doua modernitate, ca șansă de a scăpa de complicațiile eșecurilor în desăvârșirea primei modernități (Dinu, 2007). Efortul propriu concentrat la maxim este destinat să recupereze procesele nematurizate specifice primei modernități, cum ar fi industrializarea, nu neapărat prin finalizarea acestora, cât mai ales prin efectivizarea proceselor specifice celei de-a doua modernități, sugerate de evoluțiile specifice societății cunoașterii, ca

formulă de aproximare a determinantilor societății globale în variantă europeană.

Visul european (Rifkin, 2006) merită să fie și al românilor, dar pentru asta nu este suficient să se abandoneze iluziile și comoditățile, ci și să se reprojeteze destinul identitar pentru ca el să se reconfirme prin performanță comunitară.

Bibliografie

- Attali, J. (2007). *Scurtă istorie a viitorului*, Editura Polirom, Iași
- Barrow, J. D. (1999). *Despre imposibilitate. Limitele științei și știința limitelor*, Editura Tehnică, București
- Beck, U. (2003). *Ce este globalizarea? Erori ale globalismului, răspunsuri la globalizare*, Editura Trei, București
- Brzezinski, Z. (2000). *Marea tablă de șah. Supremația americană și imperatiile sale geostrategice*, Univers Enciclopedic, București
- Dinu, M., „Globalizarea. Modelul explicativ”, Supliment al revistei *Economie teoretică și aplicată*, Seria Sinteze, 2006, București
- Dinu, M., „Modernitate după modernitate”, în *Economie teoretică și aplicată*, nr. 8(513), August 2007, pp. 53-60
- Dinu, M. et al. (2007). *Modelul european de integrare*, ediția a II-a, Editura Economică, București
- Drucker, P. F. (1999). *Societatea post-capitalistă*, Editura Image, București
- Fukuyama, F. (1994). *Sfârșitul istoriei și ultimul om*, Paideia, București
- Habermas, J. (2000). *Discursul filosofic al modernității. 12 prelegeri*, All Educațional, București
- Hawking, S., Mlodinow, L. (2007). *O mai scurtă istorie a timpului*, Humanitas, București
- Kolakowski, L. (2007). *Modernitatea sub un neobosit colimator*, Editura Curtea Veche, București
- Kuhn, T. S. (1976). *Structura revoluțiilor științifice*, Editura Științifică și Enciclopedică, București
- Penrose, R. (2001). *Mintea noastră... cea de toate zilele. Despre gândire, fizică și calculatoare*, Editura Tehnică, București
- Popper, K. R. (2001). *Conjecturi și infirmări. Cercetarea cunoașterii științifice*, Editura Trei, București

- Prigogine, I., Stengers, Isabelle (1997). *Între eternitate și timp*, Humanitas, București
- Rifkin, J. (2006). *Visul european. Despre cum, pe tăcute, Europa va pune în umbră „visul american”*, Editura Polirom, Iași
- Verlet, L. (2007). *Cușorul lui Newton*, Editura Nemira & Co, București